

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نماز چیست؟

شهید آیت‌الله

دکتر سید محمد حسینی بهشتی

بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های شهید آیت‌الله دکتر بهشتی

۱۳۹۰ تهران

بهشتی، محمد، ۱۳۰۷_۱۳۶۰.

نمایز چیست؟ / محمدحسینی بهشتی؛ تهیه و تنظیم بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های شهید آیت‌الله دکتر بهشتی. -- تهران: بقעה، ۱۳۸۴.
۶۰ ص.

ISBN: 978-964-6887-47-3

این کتاب بخشی از کتاب سرود یکتاپرسنی ... می‌باشد که توسط انتشارات بقעה در سال ۱۳۷۸ به چاپ رسیده است.

فهرستنويسي برآساس اطلاعات فیبا
كتابنامه به صورت زیرنویس:

۱. نماز. الف. بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های شهید آیت‌الله دکتر بهشتی. ب. عنوان.
ج. سرود یکتاپرسنی ...

BP353/297 ۱۸۷/۲/ب ۹۴ ۴۰۱۳

کتابخانه ملی ایران ۴۲۱۹۳-۸۲ م

نمایز چیست؟

شهید آیت‌الله دکتر سید محمد حسینی بهشتی
تهیه و تنظیم: بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های شهید آیت‌الله دکتر بهشتی

طرح جلد: حمید رضا رحمانی

صفحه‌آرا: مرتضی انصاف منش

لیتوگرافی و چاپ: شادرنگ

چاپ اول ۱۳۸۴، چاپ پنجم ۱۳۹۰

شمارگان: ۳۰۰۰ جلد

قیمت: ۱۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸_۹۶۴_۶۸۸۷_۴۷_۳

حق چاپ محفوظ است.

تلفن: ۰۳۱۵۷۴۵_۱۳۴ تهران، صندوق پستی: ۸۸۳۲۰۹۰۱

www.beheshti.org info@beheshti.org

Email: nashreboghe@gmail.com

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۹	نیايش و پرسش
۹	راز و نیاز
۱۰	عبادت
۱۱	نماز
۱۱	سرود توحید و یکتاپرستی
۱۱	سرود فضیلت و پاکی
۱۳	شست و شوی دل و جان
۱۴	نمازهای روزانه
۱۶	اذان
۱۸	افامه
۱۹	چگونه برای نماز آماده می‌شویم؟
۱۹	وضو
۲۰	قبله
۲۱	چگونه نماز می‌خوانیم؟

۲۸	ركعت
۲۹	۱- نماز صبح
۳۳	۲- نماز ظهر
۳۵	۳- نماز عصر
۳۶	۴- نماز مغرب
۳۷	۵- نماز عشاء
۳۸	تأثیر عمیق نماز در انسان
۴۰	نماز جماعت
۴۱	نماز جمعه
۴۳	نخستین نماز جمعه بعد از هجرت
۴۴	نماز عبد
۴۶	نماز آیات
۴۹	دعا و فنوت
۵۰	نماز به زبان قرآن
۵۱	برای اذان و اقامه
۵۲	برای نماز
۵۷	نمایه

مقدمه

کتابی که پیش روی شماست، نوشتاری از شهید آیت‌الله دکتر سید محمد حسینی بهشتی است که نخستین بار در سال ۱۳۷۹ منتشر شد. این اثر که پس از آن بارها به‌وسیله ناشران گوناگون به چاپ رسیده به‌دلیل شیوه‌ایی قلم نگارنده آن و آراسته بودن آن به زبان فطرت، همواره با استقبال فراوان از سوی کسانی که به دنبال درک معنا، مفهوم، جایگاه و صورت و سیرت نماز به عنوان زیباترین شعار یکتاپستان هستند روبرو بوده است. از همین‌رو، بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های شهید آیت‌الله دکتر بهشتی با وجود این‌که این نوشتار را پیش از این در مجموعه مباحث مربوط به نماز با عنوان سرود یکتاپستی منتشر کرده بود، تصمیم گرفت آن را به‌طور مستقل نیز منتشر نماید.

بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های شهید آیت‌الله دکتر بهشتی

قیایش و پرستش

در آن لحظه که آدمی به کمال و شکوه بی‌نهایت آفریدگار
جهان می‌اندیشد، سراپا شیفتہ آن می‌شود؛ دل و جانش به
خضوع و خشوع و فروتنی می‌گراید؛ با آهنگ فطرت در
برابر آن همه کمال و عظمت سر تعظیم فرود می‌آورد:
«رکوع»؛

سر به زمین می‌ساید: «سجد»؛
و زبان به ستایش می‌گشاید: «حمد و تسبیح».

راز و نیاز

و در آن لحظه که انسان خود را به کمک نیرویی برتر از
ماده نیازمند می‌یابد، دل به سوی آفریدگار دانا و توانا و
مهربان جهان می‌آورد؛ راز و نیاز خود را با او در میان
می‌نهد و او را به کمک می‌خواهد: «دعا».

عبدات

آن نیایش و پرستش و این راز و نیاز و کمک خواهی، در زبان قرآن «عبدات» نامیده می‌شود.

قرآن عبادت را مخصوص خدای یکتا می‌شمرد و پرستش هر کس و هر چیز دیگر جز خدا را حرام و گناهی بس بزرگ می‌داند:

«وَقَضَى رَبُّكَ أَلَا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَاهُ...»^۱

«فرمان خدا بر آن رفته که جز او را نپرستید...»

اسلام از نظر کلی، برای عبادت خدای یکتا هیچ زبان یا شکل خاصی معین نکرده و هیچ قید و شرطی نگذارده است. تنها شرط مهم عبادت در اسلام این است که آنچه بندگان خدا به عنوان عبادت به جا می‌آورند به او هام و خرافات، شرک، خودنمایی و ریا آلوده نباشد.

بنابراین، مسلمانان با رعایت کامل این نکات، در هر وقت و هر جا، به هر زبان و هر لغت و به هر شکل و هر جور که بخواهند می‌توانند به نیایش خدا و راز و نیاز با او بپردازند.

۱. سوره اسراء، آیه ۲۴.

نماز

نماز، مراسم مخصوصی برای پرستش خدا و راز و نیاز با اوست که در آن جنبه‌های ارزنده و آموزنده خاصی در نظر گرفته شده، و به همین جهت شکل مخصوصی به خود گرفته است.

سرود توحید و یکتاپرستی

سرود فضیلت و پاکی

نماز، سرود توحید و یکتاپرستی و سرود فضیلت و پاکی است که باید فکر و روح ما را در برابر عوامل شرکزا و آلوده‌کننده‌ای که در زندگی روزمره با آنها سر و کار داریم پاک و یکتاپرست نگهدارد.

هر یک از ما در زندگی روزانه خود سرگرم کار و هدف خویش است و کمتر به چیزی دیگر جز آن می‌اندیشد.

سرگرمی بدکار و تلاش روزانه در راه زندگی، برای بشر امری طبیعی و ضروری است؛ به جسم و جانش نشاط می‌بخشد، راههای جدید زندگی را به روی او می‌گشاید و او را در راه علم و هنر و صنعت و ایجاد وسایل گوناگون بهتر زیستن به جلو می‌راند؛ ولی در عین حال او را چنان در خود و آرزوهاش فرو می‌برد که گهگاه برای رسیدن به این آرزوها در برابر این و آن

به چم و خَمَش وا می دارد؛ از خود و شخصیت واقعی و انسانی خود بیگانه اش می سازد و جسم و جانش را آلوده می کند. از آلودگی جسمی مثال بزنیم:

کمتر کسی است که در اثنای کار روزانه، دستش، لباسش، دست و صورتش، سر و پایش، و گاهی همه پیکرش، کثیف نشود و به تنظیف روزانه آنها نیازمند نگردد. دانشآموز یا دانشجویی که درس می خواند، معلمی که درس می دهد، کشاورزی که به کند و کاو زمین، کاشتن تخم یا نشاندن نهال، آبیاری، وجین یا درو و برداشت محصول مشغول است، کارگر یا مهندسی که در کارگاه کار می کند، پرستار یا پزشکی که با بیماران سر و کار دارد، بانوی خانه داری که خانه را اداره می کند، پیشهور یا بازرگانی که به داد و ستد مشغول است و محققی که به کاوش علمی می پردازد، همه باید روزی یک یا چند بار لباس و تن خود را شست و شو دهند تا پاکیزه بمانند.

روح ما نیز در میدان زندگی روزانه به همین اندازه یا بیشتر در معرض آلودگی است: آلودگی به هوش های تحریک شده و لجام گسیخته، خودخواهی ها و چشم و همچشمی های برانگیخته، غرور ناشی از پیروزی و کامیابی، یا عقده روانی ناشی از شکست و ناکامی، و به دنبال آن حسد و کینه و انتقام و صدها آلودگی دیگر.

این آلودگی‌ها روح را تیره می‌کند و ما را از راه راست زندگی، راه پاکی و فضیلت و تقوا منحرف می‌سازد و به راه فساد می‌کشاند؛ از یاد خدا غافل می‌کند و به دام شیطان و وسوسه‌های شیطانی می‌افکند.

شست‌وشوی دل و جان

بنابراین، باید همان‌طور که لباس و تن خود را می‌شویم و پاکیزه می‌کنیم، دل و جان خود را هم شست‌وشو دهیم و پاکیزه کنیم؛ خود را به خدا، سرچشمه پاکی و کمال، نزدیک سازیم؛ لحظاتی را به یاد او، به نیایش او و راز و نیاز با او بگذرانیم و روح آلوده را در چشم صاف و زلال الهی شست‌وشو دهیم. این است نمازی که مسلمان روزی چند بار می‌خواند.

از پیغمبر اکرم (ص) نقل شده که در گفت‌وگویی کوتاه با یاران خود چنین فرمود:

– فرض کنید در برایر خانه یکی از شمانهری روان باشد و هر روز در آن پنج بار شست‌وشو کند. آیا به تن او هیچ آلودگی می‌ماند؟

– نه، این شست‌وشو به تن او هیچ آلودگی نمی‌گذارد.

– نماز پنجگانه هم همین اثر را دارد. با پنج نماز در روز، خدا لغرش‌ها را از آدمی می‌زداید و او را پاکیزه می‌کند.^۱

۱. آرأيتم لو آنَّ نَهْرًا بِبَابِ احْدَكُمْ يَغْتَسلُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَةً، مَا يَقُولُ؟
ذلِكَ يَقِنَى مِنْ دُونِهِ؟
قالُوا: لَا يَقِنَى مِنْ دُونِهِ شَيْئًا!

نمازهای روزانه

- ۱- صبح: پس از سپیده صبح؛
- ۲- ظهر: نیمروز؛
- ۳- عصر: تقریباً ۲ تا ۳ ساعت بعداز ظهر؛^۱
- ۴- مغرب: پس از غروب آفتاب؛^۲
- ۵- عشاء: شامگاه که هوا تاریک می‌شود.^۳

اینها اوقات اصلی نمازند و چه بهتر که نماز در همین اوقات خوانده شود. ولی برای هر یک از نمازهای پنجگانه وقت وسیع تری به ترتیب زیر معین شده تا اگر نمازگزار به علت کار یا موانع دیگر نتوانست در ساعات نامبرده نماز بگزارد وقت وسیع تری در اختیار داشته باشد:

نماز صبح: از سپیده صبح تا طلوع آفتاب؛

قال: فذلک مثل الصلوات الخمس يمحو الله به الخطايا. (صحیح بخاری، کتاب نهم، باب ششم).

۱. نشانهای که برای وقت فضیلت عصر در کتاب‌های فقهی تعیین شده این است که سایه هر چیز در جهت مشرق به اندازه‌ای برسد که با خود آن مساوی باشد.
۲. نشانه قطعی غروب آفتاب در افق این است که در نیمه شرقی آسمان، شفق، یعنی باقیمانده اشعه آفتاب که به صورت رنگ قرمز بر پنهان آسمان نمودار می‌شود، باقی نماند.^{۲۴}
۳. یعنی پس از ناپدید شدن کامل شفق از کرانه غربی آسمان.

نماز ظهر: از نیمروز تا غروب آفتاب؛

نماز عصر: پس از نماز ظهر تا غروب آفتاب؛

نماز مغرب: از مغرب تا نیمه شب؛^۱

نماز عشاء: پس از نماز مغرب تا نیمه شب.^۲

مسلمان، بامداد که سر از خواب بر می‌دارد، نماز می‌گزارد تا برنامه روزانه را با پاکی و حسن نیت و توجه به خدا شروع کند. ظهر که برای صرف ناهار موقتاً دست از کار می‌کشد باز نماز می‌گزارد، تا همچنان که به جسم خود از راه غذا، نیرو و نشاط تازه می‌بخشد، به روح نیز از راه نماز نیرو و نشاط معنوی تازه دهد. و عصر، پیش از آنکه بخش دوم کار روزانه خود را آغاز کند، باز نماز می‌خواند تا با یاد خدا به کار خود پردازد.

پس از غروب آفتاب که غالباً با پایان کار روزانه و صرف شام همراه است، باز نماز می‌گزارد و غذا دادن به جسم را با غذا دادن به روح همراه می‌کند.

شامگاه که برای خواییدن آماده می‌شود باز در برابر خدای خود می‌ایستد و نماز می‌گزارد؛ برنامه روزانه را که با نماز و یاد

۱. یعنی پس از تاپدید شدن کامل شفق از کرانه غربی آسمان.

۲. اگر نیمه شب فرا رسید و نماز مغرب یا عشا را نخوانده است، باید پیش از فرا رسیدن صبح آن را بخواند، بی آن که نیت اداء یا قضا کند.

خدا شروع کرده بود با نماز و یاد خدا نیز پایان می‌دهد و با دلی پاک و جانی آرام گرفته به خواب می‌رود:

«وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِ النَّهَارِ وَزُلْفَاً مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ
الْحَسَنَاتِ يُذَهِّبُنَّ السَّيِّئَاتِ، ذَلِكَ ذِكْرٌ لِلذَاكِرِينَ»^۱

«در دو طرف روز و پاره‌ای از شب به نیایش برخیز که نیکی‌ها بدی‌ها را می‌زداید. آن، برای هشیار‌دلان، خود یک یادآوری است.»

اذان

فرا رسیدن وقت هر نماز با «اذان» اعلام می‌شود. هنگام سپیده صبح، ظهر، عصر، غروب آفتاب و در تخصیص لحظات تاریک شدن هوا در هر منطقه اسلامی با آهنگ روح‌نواز اذان به همه اعلام می‌شود که وقت نماز فرا رسیده است:

«الله اکبر، الله اکبر، الله اکبر.»

خدا از همه بزرگ‌تر است.

«اشهد ان لا اله الا الله. اشهد ان لا اله الا الله.»

آشکارا می‌یابیم و بر این یافته خود گواهی می‌دهم
که جز آفریدگار جهان خدایی نیست.

«اشهد ان محمدآ رسول الله. اشهد ان محمدآ رسول
الله». ^۱

آشکارا می‌بایم و بر این یافته خود گواهی می‌دهم
که محمد(ص) پیغمبر خداست.
«حیٰ علی الصلاة. حیٰ الصلاة.»
زود برای نماز بیاید.

«حیٰ علی الفلاح. حیٰ علی الفلاح.»
بهسوی رستگاری بستایید.

«حیٰ علی خیر العمل. حیٰ علی خیر العمل.»
بهسوی بهترین کارها بستایید.
«الله اکبر. الله اکبر.»

خدا از همه بزرگتر است.
«لا اله الا الله.»

جز آفریدگار جهان خدایی نیست.

۱. اذان و اقامه در همه کتاب‌های فقه شیعه و عموم روایاتی که از ائمه طاهرين - سلام الله عليهم اجمعين - در کتاب‌های حدیث شیعه نقل شده به همین صورت آمده است. رساله عملیه توضیح المسائل نیز در مسأله ۹۱۸، اذان و اقامه را به همین صورت بیان کرده و بعد در مسأله شماره ۹۱۹ درباره شهادت به ولایت چنین گفته است:
داشهد ان علیاً و لی الله، جزء اذان و اقامه نیست، ولی خوب است بعد از
داشهد ان محمدآ رسول الله، به قصد قربت گفته شود.

اقامه

با آهنگ اذان، نمازگزار خود را برای نماز آماده می‌کند و به محل نماز می‌آید.

آنها که می‌خواهند در نماز جماعت (نماز دسته جمعی) شرکت کنند، به مسجد یا محل دیگری که برای نماز دسته جمعی آماده است می‌روند.

در این وقت بار دیگر برپاداشتن نماز (اقامه) به ترتیب زیر اعلام می‌شود:

«الله اکبر، الله اکبر.»

خدای از همه بزرگ‌تر است.

«اشهد ان لا اله الا الله. اشهد ان لا اله الا الله.»

آشکارا می‌یابیم و بر این یافته خود گواهی می‌دهیم که جز آفریدگار جهان خدایی نیست.

«اشهد انَّ محمداً رسول الله. اشهد انَّ محمداً رسول الله.»

آشکارا می‌یابیم و بر این یافته خود گواهی می‌دهیم که محمد(ص) پیغمبر خداست.

«حَسْنَةٌ عَلَى الصَّلَاةِ. حَسْنَةٌ عَلَى الصَّلَاةِ.»

زود برای نماز بیایید.

«حَسْنَةٌ عَلَى الْفَلَاحِ. حَسْنَةٌ عَلَى الْفَلَاحِ.»

به سوی رستگاری بستایید.

«حی علی خیر العمل. حی علی خیر العمل.»

بهسوی بهترین کارها بستایید.

«قد قامت الصلاة. قد قامت الصلاة.»

نماز بدپا شد.

«الله اکبر. الله اکبر.»

خدا از همه بزرگ‌تر است.

«لا اله الا الله.»

جز آفریدگار جهان خدایی نیست.

چگونه برای نماز آماده می‌شویم؟

شست و شویی کن و آنگه به نیایش بر خیز!

وضو

نخست صورت و بعد دست‌ها را از آرنج تا انگشتان

می‌شویم و بعد جلوی سر و روی پاهای را دست می‌کشم.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا

وجوهَكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤْسِكُمْ وَ

ارجلكم إِلَى الْكَعْبَيْنِ.»^۱

۱. سوره مائدہ، آیه ۶.

«ای مسلمانان، وقتی به نماز برخاستید صورت و دست‌ها را تا آرنج بشویید، قسمتی از سر و همه پارا تا بر آمدگی روی آن دست بکشید...»

این شست‌وشو باید با نیتی پاک و برای خدا باشد.
اگر جای دیگری از بدن آلوده باشد می‌شویم و لباس
پاک می‌پوشیم.^۱

قبله

آنگاه رو به خانه «کعبه» می‌ایستیم؛ خانه‌ای که یادبود «ابراهیم»، قهرمان توحید، و «اسماعیل» فرزند اوست و این پدر و پسر پاکیزه سرشت آن را برای پرستش خدای یکتا در سرزمین «مکه» ساختند.

اسلام این خانه را کانون یکتاپرستی معرفی کرد و به مسلمانان دستور داد تا در هر نقطه جهان هستند به سوی آن نماز بگزارند تا نقطه مرکزی یکتاپرستی گردد:

۱. برخی از نجاسات که بدن و لباس نمازگزار نباید بدان آلوده باشد عبارتند از: سگ، خوک، مدفوع و ادرار انسان و آن دسته از حیوان‌های حرام گوشت که سرعت جریان خونشان به اندازه‌ای است که اگر یک رگ آنها پاره شود خون بیرون می‌جهد، منی و خون انسان و همه حیوانات، خواه حرام گوشت و خواه حلال گوشت، که سرعت جریان خونشان به اندازه بالا باشد، مردار انسان پیش از آنکه غسل داده شود و مردار حیواناتی که سرعت جریان خون آنها به اندازه بالا باشد.

«وَ مِنْ حِيَثُ خَرَجْتَ فَوْلَ وَ جَهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ وَ حِيَثُ مَا كَنْتَمْ فَوْلَوا وَ جَوْهَكَمْ شَطْرَه...»^۱

«واز هر جا بیرون رفتی، رو به سوی مسجدالحرام
بگردان و در هر جا بودید به سوی آن رو بگردانید...»
در جایی به نماز می‌ایستیم و با لباسی نماز می‌گزاریم
که استفاده از آن برای نماز از نظر رعایت حقوق دیگران
یا جهات دیگر ممنوع نباشد.

چگونه نماز می‌خوانیم؟

با روحی آماده، فارغ از هر فکر دیگر، دل به سوی خدا
می‌آوریم و می‌گوییم: «الله اکبر». خدا از هر کس و هر چیز بزرگ‌تر و از آنچه در تصور
ما بگنجد برتر است.

با آهنگ الله اکبر - خدای از همه بزرگ‌تر - همه
عظمت‌های دیگر در چشم نمازگزار فرو می‌ریزند؛ تنها به
عظمت خدا می‌اندیشد و با دل و جانی خاضع در برابر او
آماده نیایش آفریدگار می‌شود.

از این لحظه تا پایان نماز همواره رو به سوی
کعبه به نیایش و پرستش خدا و راز و نیاز با او

می پردازیم، بی آنکه با کسی سخن گوییم یا با به کسی پاسخ دهیم.

در ستایش او نخست، سوره «حمد» را با توجه به معانی پاراجی که در آن آمده می خوانیم:

«بسم الله الرحمن الرحيم»

به نام خدای مهربان مهرورز.

«الحمد لله رب العالمين»

ستایش مخصوص خدا، خداوند جهانیان است. مسلمان هر کار و هر سخن را فقط به نام خدا شروع می کند و در جامعه مسلمانان هر چیزی تنها «به نام خدا» افتتاح می شود.

از نظر اسلام، ستایش مخصوص خداست که کمال بی نهایت است. غیر از خدا هیچ کس و هیچ چیز شایسته ستایش نیست. از هر کس و هر چیز در حدود ارزش واقعی اش می توان قدردانی و در حدود محبت و خدمتش می توان تشکر کرد، ولی قدردانی و تشکر هرگز نباید رنگ چاپلوسی، مداعی و ستایشگری به خود گیرد. مداعی و ستایشگری یک آفت بزرگ اخلاقی و یک آفت بزرگ اجتماعی است.

مداع و چاپلوس از یک طرف شخصیت خود را می کشد و خود را به دست خود پست و زبون می کند و از

طرف دیگر با مداعی و چاپلوسی، شخصیت‌های دروغین اجتماعی می‌سازد که روز به روز مغروف‌تر و خودپسند‌تر می‌شوند؛ دیگر نه خودشان به فکر آن می‌افتدند که نواقص واقعی خود را بشناسند و نه به کسی این اجازه و فرصت را می‌دهند که از آنها انتقاد کند. مداعان فرومایه کم‌کم آنها را در جامعه به صورت بتهایی مغروف، خودکامه و خطرناک در می‌آورند که خودآگاه یا ناخودآگاه انتظار دارند مردم به آنها به حد پرستش احترام بگذارند و از آراء و افکارشان بی‌چون و چرا پیروی کنند.

اسلام با اعلام مکرر این حقیقت که: «ستایش مخصوص خداست» می‌خواهد هرگز در جامعه یکتاپرستی اسلامی چنین بتهاای خودکامه و مغروفی بوجود نیابند و راه انتقاد منطقی و بی‌غرض از هر کس در هر مقام به روی همه باز باشد.

«الرحمن الرحيم»

خدای مهربان مهروز.

«مالك يوم الدين»

دارنده روز پاداش.

مسلمان از یک طرف به بخشایش الهی ایمان دارد و از طرف دیگر به پاداش اعمال. به رحمت خدا امیدوار است، ولی نگران کیفر او نیز هست و هرگز مغروف نمی‌شود، زیرا هر نیک و بدی از او سرزند سزای آن را در روز پاداش خواهد دید.

«ایاک تَعْبُدُ وَ ایاک تَسْتَعِينُ»

تنها تو را می‌پرستیم و تنها از تو کمک می‌خواهیم.
مسلمان همواره بر خدا و نیروها و امکانات فراوانی که او
در دسترسش گذارده تکیه می‌کند و دست نیاز پیش احده
نمی‌برد.

او در کار خود البته از دیگران کمک می‌گیرد، ولی این
کمک‌گیری یا به صورت قرارداد است، یا جنبه رفاقت و
دوستی دارد، یا طبق قوانین و سنن است - که آنها هم
خود نوعی قرارداد اجتماعی هستند. به هر صورت، او در
برابر کمکی که می‌خواهد، نقد یا نسیه کمکی هم می‌دهد،
بی‌آنکه کمک دیگران به او یا کمک او به دیگران رنگ
آقامتی داشته و با منت همراه باشد.

مسلمان کمک آقامتیانه قبول نمی‌کند و چشم طمع به
دست این و آن نمی‌دوزد؛ بد عکس، با اتكای بر خدا و
نیروهای خداداد کار می‌کند و با استفاده از نیروی کار و
ابتکار خود به تأمین شرافتمندانه نیازمندی‌های زندگی و
خواسته‌ها و آرزوهای خویش می‌پردازد.

«اَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ»

راه راست را به ما بنمای.

«صِرَاطُ الَّذِينَ انْعَمْتَ عَلَيْهِمْ»

راه آنها که از نعمت خود بخوردارشان ساختی.
«غیرالمغضوب عليهم»
نه آنها که بر ایشان خشم رفتند.
«ولالضالین»
و نه گمراهان.

این اساسی‌ترین دعای هر مسلمان در نماز روزانه‌اش با خداست. از او می‌خواهد که همواره راه راست زندگی را به او بنمایاند و پیش پایش نهاد؛ راهی که او را به استفاده از نعمت‌های خداداد توانا کند، از محرومیت‌های نابجا که ناشی از تنبلی یا بیراهمه رفتن انسان و نشانه‌ای از خشم خداست نجات بخشد و مانع تلف شدن نابجای نیروهای ارزنده او در بیراهمه‌ها گردد.

پس از سوره حمد، نمازگزار یک سوره دیگر از قرآن می‌خواند. برای نمونه، سوره «توحید» را با ترجمه و توضیح آن می‌نویسیم.

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»
به نام خدای مهربان مهرورز
«قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ»
بگو اوست خدای یکتا
«إِلَهُ الْصَّمَدُ»

خدا کامل و بی نقص و بی نیاز است.

«لم یلد و لم یولد»

نه زاییده و نه زاییده شده.

«ولم یکن له کفراً احد».

و نه هیچ کس همتای او بوده است.

این است عقیده یک مسلمان درباره خدا، در مقابل عقیده‌های خرافی دیگر، مثلاً عقیده بیشتر مسیحیان که به خدای پدر - پسر معتقدند و در کنار آن دو، روح القدس را هم خدای سوم می‌دانند و این سه خدای با هم یکی شده را می‌پرستند (تثلیث)؛ یا در برابر مجسمه حضرت مریم(ع) یا شخصیت‌های برجسته دیگر آن مذهب می‌ایستند و راز و نیاز و نیایش می‌کنند و ...

نمازگزار پس از ستایش و نیایش و راز و نیاز با خدا در برابر عظمت او سر تعظیم فرو می‌آورد؛ تا زانو خم می‌شود (ركوع)، و زبان به ستایش الهی می‌گشاید؛ مثلاً می‌گوید:

«سبحان ربی العظیم و بحمدہ»

خدای بزرگ خود را می‌ستایم و پیراسته می‌شمرم. یا:

«سبحان الله، سبحان الله، سبحان الله»

پیراسته باد خدا؛ پیراسته باد خدا؛ پیراسته باد خدا.

نمازگزار با این جمله که در رکوع نماز می‌گوید بار دیگر شعار توحید و یکتاپرستی را تکرار می‌کند و می‌گوید:
بارالها! تنها عظمتی که مرا در برابر خود به خم شدن و رکوع و امی دارد تویی. در برابر هیچ چیز جز تو برای تعظیم و بزرگداشت قد خم نمی‌کنم. در برابر همه قدرت‌های طبیعی و انسانی سر راست می‌گیرم و هرگز اجازه نمی‌دهم قامت راستی که به من داده‌ای و فکر و اراده آزادی که به من ارزانی داشته‌ای در برابر این قدرت‌ها خم شوند.

این است مسلمان تربیت شده اسلام که در برابر همه صاحبان قدرت و ثروت و جاه و مقام سر راست می‌گیرد و هرگز در برابر این و آن تعظیم نمی‌کند.

بعد، سر از رکوع بر می‌دارد و راست می‌ایستد. آنگاه بار دیگر در برابر کمال و عظمت الهی با فروتنی و خضوع بیشتر به روی خاک می‌افتد.

سر انگشت بزرگ دوپا، زانوها و کف دست‌ها را روی زمین، و پیشانی را بر روی خاک^۱ می‌نهاد: «سجده». بار دیگر زبان به ستایش الهی می‌گشاید و می‌گوید:

۱. در سجده نماز باید پیشانی را روی خاک یا سنگ یا چیزی از این قبیل نهاد، یا بر چیزهایی که از خاک می‌روید، ولی برای خوراک یا پوشاش مصرف نمی‌شود. مهر نماز که غالباً در میان ما معمول است در حقیقت قطعه خاک پاکیزه‌ای است که همراه خود داریم تا برای سجده پیشانی روی آن بگذاریم.

«سبحان ربی الاعلی و بحمدہ»
 خداوند خود را که از همه بالاتر و برتر است
 می ستایم و پیراسته می شمرم.
 یا می گوید:

«سبحان الله، سبحان الله، سبحان الله.»

نمازگزار با این جمله‌ها در حالت سجود، که نمودار
 کامل تری از خضوع و خشوع و فروتنی است، بار دیگر
 آهنگ توحید و یکتاپرستی را در گوش جان زمزمه
 می کند و می گوید: دیگران در برابر غیر خدا، در برابر
 صاحبان ثروت و قدرت به خاک می افتدند، اما من که یک
 مسلمانم تنها در برابر خدا، خدایی که برتر از همه است،
 به خاک می افتم و هرگز در برابر هیچ کس و هیچ چیز
 جز او به خاک نخواهم افتاد.

سپس سر از خاک بر می دارد و می نشیند.
 بار دیگر سجده می کند: پیشانی بر خاک می نهد و ستایش
 خود را تکرار می کند. بعد سر از خاک بر می دارد و می نشیند.

ركعت

از خواندن سوره حمد تا اینجا یک «ركعت» نماز نامیده
 می شود؛ زیرا در آن یک «ركوع» هست. نمازهای روزانه
 دو، سه، یا چهار رکعتی‌اند.

نماز صبح دو رکعت، نماز مغرب سه رکعت، نمازهای ظهر و عصر و عشاء معمولاً چهار رکعت و در اثنای مسافرت دو رکعت‌اند.

برای اینکه یاد گرفتن نماز برای آنها که آشنازی شان کم است آسان شود، هر یک از نمازهای روزانه را به همان اندازه که واجب است، صرف نظر از مستحبات، در اینجا می‌آوریم:

۱- نماز صبح

پس از وضو و آمادگی‌های قبلی دیگر، با دلی پاک، دور از هر گونه خودنمایی و تظاهر رو به قبله به نماز می‌ایستیم و می‌گوییم:

«الله اکبر».

و سوره حمد را می‌خوانیم:

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين. الرحمن الرحيم. مالك يوم الدين.
ایاک نعبد و ایاک نستعين. اهدنا الصراط المستقيم. صراط
الذین انعمت علیهم غیرالمغضوب علیهم ولا الضالین.
و یک سوره دیگر از قرآن، مثلاً سوره توحید:

بسم الله الرحمن الرحيم

قل هو الله احد. الله الصمد. لم يلد ولم يولد ولم
يکن له کفراً احد.

پس از آن در برابر عظمت الهی تا زانو خم می شویم:
 «ركوع» می کنیم؛ عظمت او را می ستاییم و مثلاً می گوییم:
 «سبحان ربی العظیم و بحمدہ.»
 یا:

«سبحان الله، سبحان الله، سبحان الله.»
 سپس راست می ایستیم و بعد در برابر خدای بالاتر از
 همه، به خاک می افتدیم. دو سر انگشت بزرگ (شست) پا، دو
 سر زانو و دو کف دست روی زمین، و پیشانی را بر خاک یا
 سنگ یا چوب یا حصیر یا مانند آن می نهیم؛ «سجده»
 می کنیم؛ خدای برتر از همه را می ستاییم و مثلاً می گوییم:
 «سبحان ربی الاعلی و بحمدہ.»
 یا:

«سبحان الله، سبحان الله، سبحان الله.»
 سپس سر از زمین بر می داریم و می نشینیم. بار دیگر
 سجده می کنیم. به ترتیبی که گفتیم، پیشانی بر زمین
 می گذاریم و می گوییم:
 «سبحان ربی الاعلی و بحمدہ.»
 یا:

«سبحان الله، سبحان الله، سبحان الله.»
 پس از آن سر از زمین بر می داریم و می نشینیم. تا اینجا
 یک رکعت از دو رکعت نماز صبح را انجام داده ایم. اینک

برای رکعت دوم از جا برمی‌خیزیم و می‌ایستیم. سوره حمد و یک سوره دیگر، مثلاً سوره توحید را می‌خوانیم؛ سپس رکوع و دو سجده را به شرحی که گفتیم به جا می‌آوریم. سر از سجده دوم بر می‌داریم؛ می‌نشینیم و می‌گوییم:

«اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له.»

بر این حقیقت گواهم که جز آفریدگار خدایی و
برای او شریکی نیست.

«و اشهد ان محمداً عبده و رسوله.»

و بر این حقیقت گواهم که محمد(ص) بنده و
پیغمبر خداست.

«اللهم صل على محمد و آل محمد.»

بارالها! بر محمد و دودمان محمد درود فرست.

السلام عليك ايها النبي و رحمة الله و برکاته.»

درود بر تو و رحمت و برکات خدا بر تو ای
پیامبر.

«السلام علينا و على عباد الله الصالحين.»

درود بر ما و بر بندگان شایسته کار خدا.

«السلام عليكم و رحمة الله و برکاته.»

درود بر شما و رحمت و برکات خدا بر شما.^۱

نماز صبح به این صورت تمام می‌شود.

در این قسمت آخر نماز، بار دیگر نمازگزار به یگانگی خدا اعتراف می‌کند و همراه آن با صراحةً می‌گوید: محمد بنده خدا و پیغمبر خداست. و بر او و دودمانش و بندگان نیکوکار خدا درود می‌فرستد.

مسلمانان هر روز حداقل نه بار این جمله را – که محمد بنده خدا است – تکرار می‌کنند تا هرگز چون مسیحیان دچار انحراف نشوند و محمد را از حد بندگی به حد خدایی، یا نیمه خدایی، یا فرزند خدا بودن، بالا نبرند. آنان بر پیغمبر، پیشوای بزرگ اسلام، بر دودمان پاک او، و بر بندگان نیکوکار خدا سلام می‌گویند و درود می‌فرستند و اعلام می‌دارند که مسلمان در هر نقطه دنیا که باشد عضوی از امت اسلام و با همه مسلمانان و بندگان نیکوکار خدا همبستگی دارد. این همبستگی آنقدر ریشه‌دار و گسترده است که هر مسلمان، حتی در موقعی که تنها به نماز ایستاده، خود را در جمع مسلمانان دیگر می‌یابد؛ گویی همه آنها همیشه با هم‌اند. بدین جهت در پایان نماز

۱. این قسمت از نماز «تشهد» و «سلام» نامیده می‌شود. در «سلام» نماز می‌توان به سلام سوم، یعنی: السلام عليکم و رحمة الله و برکاته، اکتفا کرد.

به همه آنها سلام می‌گرید آن هم به صورت خطاب، یعنی
گفت‌وگری حضوری و با این عبارت که:
«السلام عليکم و رحمة الله و برکاته»
دروド خدا و رحمت و برکات او بر «شما» باد.

۲- نماز ظهر

پس از وضو و آمادگی‌های قبلی دیگر، با دلی دور از هر گونه
تظاهر و ریا، رو به قبله به نماز می‌ایستیم و می‌گوییم:
«الله اکبر»

سوره حمد و بعد از آن یک سوره دیگر از قرآن، مثلاً
سوره توحید را می‌خوانیم
به رکوع می‌رویم
سر از رکوع بر می‌داریم و می‌ایستیم
به سجده می‌رویم
سر از سجده بر می‌داریم
دوباره به سجده می‌رویم
سر از سجده بر می‌داریم و می‌نشینیم
برای رکعت دوم از جا بر می‌خیزیم و می‌ایستیم
دوباره سوره حمد و یک سوره دیگر از قرآن، مثلاً
همان سوره توحید را می‌خوانیم

به رکوع می‌رویم
 سر از رکوع بر می‌داریم و می‌ایستیم
 به سجده می‌رویم
 سر از سجده بر می‌داریم و می‌نشینیم
 دوباره به سجده می‌رویم
 سر از سجده دوم رکعت دوم بر می‌داریم و می‌گوییم:
 «اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له»
 «و اشهد ان محمداً عبده و رسوله»
 «اللهم صل على محمد و آل محمد»
 برای رکعت سوم از جا بر می‌خیزیم
 سوره حمد را می‌خوانیم، یا به جای سوره حمد
 می‌گوییم:
 «سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اكبر»
 پیراسته باد خدا، ستایش مخصوص خداست. جز خدا
 آفریدگاری نیست و خدا از همه بزرگ‌تر است.
 به رکوع می‌رویم
 سر از رکوع بر می‌داریم و راست می‌ایستیم
 به سجده می‌رویم
 سر از سجده بر می‌داریم و می‌نشینیم
 دوباره به سجده می‌رویم
 سر از سجده دوم رکعت سوم بر می‌داریم و می‌نشینیم

برای رکعت چهارم از جا بر می خیزیم.
 باز سوره حمد را می خوانیم، یا به جای آن می گوییم:
 «سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر».
 به رکوع می رویم.
 سر از رکوع بر می داریم و می ایستیم.
 به سجده می رویم.
 سر از سجده بر می داریم و می نشینیم.
 دوباره به سجده می رویم.
 سر از سجده دوم رکعت چهارم بر می داریم. می نشینیم
 و می گوییم:
 «اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له»
 «و اشهد ان محمداً عبده و رسوله»
 «اللهم صل على محمد و آل محمد».
 «السلام عليك ايها النبي و رحمة الله و بركاته».
 «السلام علينا و على عباد الله الصالحين».
 «السلام عليكم و رحمة الله و بركاته».

۳- نماز عصر
 مثل نماز ظهر

۴- نماز مغرب

نماز مغرب سه رکعت است.

بنابراین، پس از آنکه از سجده دوم رکعت سوم سر برداشتهیم دیگر برای رکعت چهارم از جا بر نمی خیزیم؛ بلکه می نشینیم و می گوییم:

«اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له»

«و اشهد ان محمدآ عبده و رسوله»

«اللهم صل على محمد و آل محمد»

«السلام عليك ايها النبي و رحمة الله و بركاته»

«السلام علينا و على عباد الله الصالحين»

«السلام عليكم و رحمة الله و بركاته»

۵- نماز عشاء

مثل نماز ظهر^۱

تأثیر عمیق نماز در انسان

این است نماز اسلام که باید آن را سرود توحید و یکتاپرستی، سرود حفظ شخصیت انسان، سرود پاکی و

۱. در رکعت اول و دوم نمازهای صبح و مغرب و عشاء سوره حمد و سوره توحید را با صدای بلند می خوانیم و در نمازهای ظهر و عصر با صدای آهسته.

فضیلت، سرود صلح و صفا با همه بندگان نیکوکار خدا نامید. سروودی که همه مسلمانان باید روزی پنج بار بخوانند تا یاد خدا و ملکات عالی انسانی همواره درآنان زنده بماند و از راه راست خدا، از آلوودگی به شرک، از خودباختگی در برابر زیبایی‌ها، یا مرعوب شدن در برابر قدرت‌های خودکامه، از ناسازگاری با بندگان نیکوکار خدا و از مفاسد دیگر روحی مصون بمانند. درست مثل سروودی که سربازان صبح و شام می‌خوانند تا روح سلحشوری در آنان زنده بماند؛ یا پیشahnگان می‌خوانند تا روح نیکوکاری درآنان تقویت شود.

قرآن کریم در باره تأثیر عمیق نماز در انسان می‌گوید:

«أَتَلْ مَا وُحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ، وَ أَقِمِ الصَّلَاةَ، إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَ لَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ، وَ اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ».^۱

«آنچه از کتاب بر تو وحی شده برخوان و نماز را پیکن که نماز جلوی کارهای زشت و پلید را می‌گیرد و از همه مهم‌تر یاد خداست. و خدا می‌داند شما چه می‌کنید.» نماز به آدمی نشاط معنوی خاصی می‌دهد و از پژمردگی و افسردگی روح جلوگیری می‌کند.

نماز یک نوع تمرین وظیفه‌شناسی است. کسی که به نمازهای روزانه پای بند باشد لاقل در برابر بی‌بند و باری و سهل‌انگاری نسبت به وظایف دیگر مصون می‌ماند و نماز به پیشرفت او در زندگی کمک می‌کند:

«وَاسْتَعِنُوا بِالصَّبَرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ.

الذِّينَ يَظْلَمُونَ أَنَّهُمْ مُّلَاقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ.^۱

«در راه زندگی از شکنیابی و نماز کمک گیرید هر چند نماز خود، کار سنگینی است؛ مگر بر فروتن‌ها، که عقیده دارند سرانجام پیش خدای خویش می‌روند و به‌سوی او باز می‌گردند.»

نماز برای عده‌ای از مردم تکلیفی سنگین است، ولی برای آنها که به هستی جاوید انسان معتقدند و ایمان دارند که باید همواره خود را پاک نگاه داشت و در راه تکامل کوشید تا به کمال جاوید الهی پیوست، راز و نیازی لذت بخش و نشاط آور با خدای بزرگ و مهربان است.

اسلام از همان روزهای اول، مسلمانان را به نماز دعوت کرد. در روزهای نخستین که جز پیغمبر و همسرش خدیجه و پسر عمرویش علی هنوز کسی به اسلام

۱. سوره بقره، آیات ۴۵ و ۴۶.

نگرویده بود، پیغمبر و علی روزها را با هم به دره‌های اطراف مکه می‌رفتند و آنجا نماز می‌گزاردند.^۱

مخالفین اسلام نمازگزاران را مسخره و گاهی اذیت می‌کردند. مسلمان‌ها برای آنکه با آرامش خاطر نماز بگزارند به دره‌های اطراف مکه می‌رفتند و با هم نماز می‌خواندند، ولی مخالفین همانجا هم مزاحم آنها می‌شدند و گاه گاه کار به زد و خورد می‌کشید.^۲ اما فشار و آزار مخالفین، یا تمسخر آنها، نه تنها مسلمانان را از انجام فریضه نماز باز نمی‌داشت، بلکه بر پاشاری آنان در انجام این نیایش لذت‌بخش می‌افزود.

پیغمبر(ص) به آنها گفته بود نماز شعار یکتاپرستی است و مسلمانان به هیچ وجه نباید از آن غفلت کنند.

«بنی‌شقیف» یکی از قبایل بزرگ بودند و در شهر «طایف» و اطراف آن زندگی می‌کردند. آنان در سال هشتم هجرت (تقریباً سه سال پیش از رحلت پیغمبر) هیأتی را به نمایندگی به مدینه فرستادند تا با پیغمبر درباره اسلام آنان مذاکره و شرایط خاصی در این زمینه پیشنهاد کنند. این هیأت ضمن مذاکره خود به پیغمبر پیشنهاد کردند که

۱. سیره ابن هشام، جلد اول، صفحه ۲۶۳.

۲. همان، ص ۲۸۲.

بنی‌ثقیف مسلمان بشوند، ولی از خواندن نماز معاف باشند. پیغمبر(ص) ضمن پاسخ به آنها فرمود:

«...و اما الصلاة؛ لا خير فی دین لا صلاة فیه»^۱

«...اما در مورد نماز؛ مسلمان شدنی که با نماز خواندن همراه نباشد ارزشی ندارد.»

اگر مسلمان در شرایطی قرار گرفته که نمی‌تواند به صورت معمولی نماز بخواند، به هر صورتی که بتواند باید نماز بگزارد: نشسته، خوابیده، سوار اسب، در ماشین یا قطار یا هواپیما، پشت تانک و زره‌پوش و ...

نماز جماعت

اسلام تأکید کرده مسلمانان به صورت دسته جمعی زندگی کنند و حتی دسته جمعی نماز بگزارند - اگر مسجدی هست در مسجد، و گرنم هر جا مناسب باشد: در صحراء، در سالن مدرسه، در کارگاه و کارخانه یا در خانه‌ها. وقتی در یک محل نماز جماعت خوانده می‌شود همه بکوشند تا از خانه یا محل کار خود به آنجا بروند و در نماز جماعت شرکت کنند.

برای برگزار کردن نماز جماعت، نمازگزاران رویه قبله در صفحه‌های منظم به نماز می‌ایستند. یک نفر جلو

۱. سیره ابن هشام، جلد چهارم، صفحه ۱۸۵.

می‌ایستد و نماز دسته جمعی را رهبری می‌کند: «امام جماعت».

نماز جماعت در درجه اول به رهبری عالی‌ترین نماینده حکومت اسلامی در منطقه خوانده می‌شود؛ و گرنه، خود مردم از میان خود یک فرد شایسته را برای این کار انتخاب می‌کنند. در نماز جماعت، حمد و سوره رکعت اول و دوم را فقط امام می‌خواند و نمازگزاران دیگر گوش می‌کنند، ولی قسمت‌های دیگر نماز را همه با هم انجام می‌دهند.

نماز جموعه

نماز جموعه آن است که ظهر جموعه مسلمانان هر منطقه (تا شعاع ۶ کیلومتری) دور هم جمع شوند و با هم نماز گزارند. در این نماز نخست امام جماعت در برابر حاضران می‌ایستد و پس از ستایش الهی، با استفاده از قرآن و حدیث، و خواندن حدائق یک سوره از قرآن و توضیح آن، درباره تعالیم اسلام و مسائل اجتماعی امت اسلامی همه با هم به نماز می‌ایستند و مثل نماز صبح، دو رکعت به جماعت نماز می‌گزارند. در حقیقت دو سخنرانی قبل از نماز به جای دو رکعت نماز حساب می‌شود.

هر جا زمامدار عادل حکومت داشته باشد، در قلمرو حکومت او باید نماز جموعه برگزار شود و هر جا نماینده او حضور داشته باشد باید وی امامت نماز جموعه را شخصاً

بر عهده گیرد یا کسی را به جای خود به این سمت بگمارد.
در این صورت همین که صدای اذان نماز جمعه بلند شد
همه باید دست از کار بشکند و در محل نماز حاضر شوند:
«يَا إِيَّاهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَوْدَى لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاتَّشَعُوا
إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ، ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ»^۱
«أَيُّ مُسْلِمٌ مَّا نَهَا نَفْسُهُ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَعْمَلُونَ»
شتایان برای یاد خدا (نماز) بروید و خرید و فروش را
زمین بگذارید. اگر دانسته باشد، آن برای شما بهتر است.
پس از آنکه نماز تمام شد هر کس می‌تواند پسی کار
خود برود:

«فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَاتَّشَعُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ
فَضْلِ اللَّهِ وَإِذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»^۲
«پس از آنکه نماز برگزار شد در زمین پراکنده شوید و
به دنبال بخشش الهی بروید و زیاده به یاد خدا باشید؛ شاید
که رستگار شوید.»

اگر حکومت به دست زمامدار عادل نباشد، یا عده‌ای
از مسلمان‌ها در جایی زندگی می‌کنند که نماینده حکومت
امام عادل در آنجا نیست، بهتر است از میان خودشان یک

۱. سوره جمعه، آیه ۹.

۲. سوره جمعه، آیه ۱۰.

فرد شایسته را که از عهده دو سخنرانی پیش از نماز برآید
انتخاب کنند و نماز جمعه بگزارند؛ و گرنه می‌توانند نماز
ظهر را به صورت عادی بخرانند.

نخستین نماز جمعه بعد از هجرت

وقتی پیغمبر(ص) به عنوان مهاجرت از مکه به مدینه می‌آمد،
در حرمہ مدینه در محلی به نام «قبا» که محل سکونت یک
طایفه کوچک از اعراب بود توقف کرد. عده‌ای از مسلمانان
برای دیدار پیغمبر(ص) و استقبال او از نقاط دیگر شهر به قبا
آمدند. عده‌ای هم از ییرون به آنها ملحق شدند.

پیغمبر(ص) از روز یکشنبه تا پنجشنبه در قبا ماند و در
همین چند روز مسجد اسلامی بنا کرد: «مسجد قبا». این
نخستین مسجد اسلامی بود که به دست مسلمانان ساخته شد.^۱
صبح روز بعد، جمعه، پیغمبر(ص) و همراهان از قبا به
سمت شهر حرکت کردند. هنگام ظهر به دره‌ای رسیدند که
محل سکونت یک طایفه کوچک دیگر از اعراب بود. در
اینجا پیغمبر نماز جمعه خواند. نخست در برابر صرف
مسلمانان ایستاد و برای آنها درباره اسلام و وظایفی که در

۱. سیره ابن هشام، جلد ۲، صفحه ۱۳۹.

آن روزهای اول بینانگذاری حکومت اسلامی بر عهده مسلمانان بود در دو نوبت صحبت کرد (خطبه خواند) و بعد همه با هم دو رکعت نماز خواندند.

نماز عید

در اسلام دو عید رسمی هست: «عید فطر» و «عید قربان» (اضحی).

عید فطر روز اول شوال است که مسلمانان پس از روزه ماه رمضان، روزه خود را می‌شکنند و همه با هم این روز را به مناسبت پایان مراسم روزه جشن می‌گیرند.

عید قربان (اضحی) روز دهم ماه ذی‌حجه است که قسمت اصلی مراسم حج مسلمانانی که برای حج به مکه رفته‌اند بر گزار شده و گوسفند یا گاو یا شتر قربانی می‌کنند. مقداری از آن را خودشان می‌خورند و مقداری به نیازمندان می‌دهند.

مسلمانان جهان همه جا این روز را به مناسبت پایان قسمت اصلی مراسم پر شکوه حج جشن می‌گیرند.

توجه دارید که این دو عید بزرگ اسلامی عید کار و عمل است. در عید فطر مسلمانان موفقیت خود را در روزه داشتن ماه رمضان و در عید قربان موفقیت امت اسلامی و موفقیت اسلام را در برگزاری مراسم شکوهمند حج جشن می‌گیرند.

برای برگزاری مراسم این دو جشن سالانه اسلامی، مسلمانان هر نقطه، گرد یک میدان فراخ، در دشت و صحراء، یا اگر هوا مساعد نباشد در یک سالن بزرگ، دور هم جمع می‌شوند؛ با شور و شادی همه باهم «الله اکبر» می‌گویند و خدا را می‌ستایند. سپس دسته جمعی به نیایش الهی می‌پردازند و دو رکعت نماز به جماعت می‌خوانند. پس از پایان نماز، نمازگزاران با صدای بلند همه با هم چند بار «الله اکبر» می‌گویند. سپس امام جماعت در برابر آنها صحبت می‌کند. معمولاً همراه این مراسم از حاضرین پذیرایی ساده‌ای به عمل می‌آید.

نماز جمعه و نماز عید، هم عبادت دسته جمعی است و هم نموداری از همبستگی سیاسی و اجتماعی اسلامی. به همین جهت، تشکیل و اداره آنها در درجه اول از کارهای حکومت اسلامی است. هر جا حکومت اسلامی سر کار نباشد، مسلمانان خود می‌توانند اقدام کنند و این اجتماعات پاک و پرارزش اسلامی را که با پرستش و نیایش خدای یکتا و پاکی و صفا توأم است به وجود آورند.

نماز جماعت، نماز جمعه و نماز عید، از یک طرف در نمازگزاران اثر عمیق معنوی دارد و به رشد معنوی آنان کمک می‌کند، و از طرف دیگر بر همبستگی و یکپارچگی

مسلمانان می‌افزاید و بر روی هم از شعارهای ارزنده
اسلامی است که باید در حفظ آن کوشید.

نماز آیات

کسانی هستند که در برابر خسوف (گرفتن و تاریک شدن
قسمتی از ماه یا همه آن)، کسوف (گرفتن و تاریک شدن
قسمتی از خورشید یا همه آن)، زلزله، طوفان، صاعقه و
رعد و برق، سیل و حوادثی از این قبیل دچار وحشت
می‌شوند و گاهی خود را به کلی می‌بازند.

از نظر اسلام این حوادث، مانند هزاران پدیده دیگر،
نموداری از نظام پر شکوه عالم هستی است که به قدرت
الهی به وجود آمده و بنابراین از نشانه‌ها و «آیات» قدرت
و حکمت الهی است. بشر باید درباره این حوادث
درست بیندیشد و دچار واهمه نشود. در گرفتن ماه و
خورشید به جای کارهای موهمی که در میان بسیاری از
اقوام و ملل معمول است^۱ به خدا توجه کند و دل به

۱. در موقع گرفتن ماه یا خورشید در میان بسیاری از اقوام معمول است
طلب و دهل بکویند تا اژدهای غولپیکری را که به گمان آنها در صدد
بلعیدن ماه یا خورشید برآمده بترسانند. این اژدهای غولپیکر ممکن
است تعبیری عامیانه و افسانه‌ای از همان سایه زمین یا ماه باشد که سبب
اصلی خسوف و کسوف است؛ ولی به هر حال طبل زدن برای ترساندن
آن بدون شک کاری موهم و خرافی است.

سوی او آورد: دو رکعت نماز بگزارد و خود را از افکار
موهوم فارغ کند.

مسلمان باید در وقت زلزله، طوفان، صاعقه و رعد و
برق، سیل و حروادشی از این قبیل که مایه ترس و
وحشت عموم است، دل به سوی خدا آورد و بداند که
خدا برای رهایی بشر از نتایج تلخ و شوم این حرواد
طبیعی امکاناتی در اختیار او نهاده است. او باید تدبیری
بیندیشد، از امکانات استفاده کند، چاره‌ای جوید و برای
نجات خود و دیگران دست به کار شود و در اولین
فرصت دو رکعت نماز بگزارد و خدا را سپاس گوید و
با راز و نیاز با او، آرامش خود را باز باید.

نماز آیات دو رکعت است؛ مانند نماز صبح. با این
تفاوت که در هر رکعت به جای یک بار رکوع، پنج بار
رکوع می‌کنیم و میان هر دو رکوع یکبار حمد و سوره
می‌خوانیم؛ یا سوره‌ای را که معمولاً پس از حمد خوانده
می‌شود پنج قسمت می‌کنیم. قسمت اول را می‌خوانیم و به
رکوع می‌رویم و بعد میان هر دو رکوع یکبار حمد و
سوره می‌خوانیم، یا سوره‌ای را که معمولاً پس از حمد
خوانده می‌شود پنج قسمت می‌کنیم و قسمت اول را
می‌خوانیم و به رکوع می‌رویم و بعد میان هر دو رکوع یک
قسمت دیگر را می‌خوانیم تا سوره تمام شود. بنابراین، باید

سوره‌ای انتخاب کنیم که ۵ آیه یا بیشتر داشته باشد. مثلاً سوره «کافرون».

نمای آیات به شکل کوتاهش به ترتیب زیر خوانده می‌شود:
«الله اکبر»

بعد سوره حمد را می‌خوانیم و می‌گوییم:
«بسم الله الرحمن الرحيم قل يا ايها الكافرون»
به نام خدای مهربان مهرورز بگو ای کافران!
بعد به رکوع می‌رویم.

سر از رکوع بر می‌داریم. می‌ایستیم و می‌گوییم:
«لا اعبد ما تعبدون»
آن را که شما می‌پرستید نمی‌پرستم.
به رکوع دوم می‌رویم.

سر از رکوع دوم بر می‌داریم. می‌ایستیم و می‌گوییم:
«و لا انتم عابدون ما اعبد»
شما هم آن را که من می‌پرستم نمی‌پرستید.
به رکوع سوم می‌رویم.

سر از رکوع سوم بر می‌داریم. می‌ایستیم و می‌گوییم:
«و لا انا عابد ما عبدتم، و لا انتم عابدون ما اعبد»
نه من آنها را که شما می‌پرستید خواهم پرستید و نه شما آن را که من می‌پرستم خواهید پرستید.
به رکوع چهارم می‌رویم.

سر از رکوع چهارم بر می‌داریم. می‌ایستیم و می‌گوییم:

«لکم دینکم و لی دین».

دین شما مال شما، دین من مال من.

به رکوع پنجم می‌رویم.

سر از رکوع پنجم بر می‌داریم و می‌ایستیم.

بر خاک می‌افتیم و دوبار سجده می‌کنیم.

پس از سجده دوم، یک رکعت دیگر به همان ترتیب می‌خوانیم و بعد با تشهد و سلام نماز را تمام می‌کنیم.

دعا و قنوت

آنچه تا اینجا گفته شده واجبات نماز بود. علاوه بر این، آدمی دلش می‌خواهد به دلخواه خود در نماز دعا و راز و نیاز کند. این نوع دعا و راز و نیاز بسیار خوب و مستحب است - مخصوصاً در رکعت دوم، پیش از رکوع؛ و اگر فراموش شود بعد از رکوع، که آن را «قنوت» نماز می‌نامند. در این دعاهای دلخواه، هر کس به هر عبارت و به هر زبان که دلش می‌خواهد با خدا راز و نیاز می‌کند.

نماز به زبان قرآن

روش مسلمانان از آغاز بر آن بوده که اذان و اقامه و قسمت‌های واجب نماز را به زبان عربی که زبان قرآن است بگویند. با توجه به اینکه نماز شعار بزرگ اسلام و امت اسلامی است؛ با توجه به اینکه مسلمانان جهان همه باید یکپارچه باشند و پیوندهای مشترک برای همبستگی و یکپارچگی یک امت ضروری است؛ با توجه به مراسم پر شکوه نماز جماعت و جمعه و نماز عید قربان در مراسم حج در مکه که هر سال با شرکت صدها هزار نفر از مسلمانان نقاط مختلف جهان که دارای زبان‌های گوناگون‌اند برگزار می‌شود، فهم این نکته آسان است که قسمت اصلی نماز و اذان و اقامه که اعلام عمومی برای نماز است، بهتر است به یک لغت عمومی اسلامی باشد که همه آن را بفهمند. این لغت عمومی اسلامی، خود بخود لغت قرآن، یعنی عربی خواهد بود.

جمله‌هایی که در این کتاب برای نماز با اذان و اقامه آورده‌ایم بر روی هم ۲۹ جمله کوتاه است. یاد گرفتن این ۲۹ جمله عربی با معنی روشن آن، برای هر کس که علاقه داشته باشد، کار ساده‌ای است.

امروز در عموم کشورهای پیشرفت‌های آشنایی به یک زبان خارجی جزو معلومات عمومی است. بیشتر مردم این

کشورها به یک زیان خارجی آشنا هستند و این خود یکی از نشانه‌های رشد و عوامل پیشرفت هر ملت محسوب می‌شود. بنابراین، التزام مسلمانان به اینکه اصل نماز را به زبان عربی یادبگیرند خود انگیزه‌ای برای بالا بردن سطح معلومات عمومی آنها خواهد بود.

این ۲۹ جمله را با ترجمه کوتاه آن بار دیگر پشت سر هم می‌آوریم تا یاد گرفتن آن آسان‌تر باشد.

برای اذان و اقامه

«الله اکبر»

خدا از همه بزرگ‌تر است.

«اشهد ان لا اله الا الله»

این حقیقت را آشکارا می‌یابم و بر این یافته خود گواهی می‌دهم که جز آفریدگار جهان خدایی نیست.

«اشهد ان محمداً رسول الله»

این حقیقت را آشکارا می‌یابم و بر این یافته خود گواهی می‌دهم که محمد پیغمبر خدا است.

«حى على الصلاة»

بیایید به سوی نماز.

«حى على الفلاح»

بیایید به سوی رستگاری
 «حی علی خیر العمل»
 بیایید به سوی بهترین کارها
 «قد قامت الصلاة»
 نماز به پا شد.
 «الله اکبر»
 خدا از همه بزرگ‌تر است.
 «لا اله الا الله»
 جز آفریدگار جهان خدایی نیست.

پرای فماز
 «الله اکبر»
 خدا از همه بزرگ‌تر است.
 «بسم الله الرحمن الرحيم»
 به نام خدای مهربان مهرورز
 «الحمد لله رب العالمين»
 ستایش مخصوص خدا، خداوند جهان است.
 «الرحمن الرحيم»
 مهربان مهرورز.
 «مالك يوم الدين»

دارنده روز پاداش.

«ایاک نعبد و ایاک نستعين»

تنها تو را می‌پرستیم و تنها از تو کمک می‌خواهیم.

«اهدنا الصراط المستقیم»

راه راست را به ما بنمای.

«صراط الذين انعمت عليهم»

راه آنان که از نعمت خود برخوردارشان ساختی.

«غير المغضوب عليهم»

نه آنها که بر ایشان خشم گرفته شد.

«و لا الضالين».

و نه گمراهان.

«بسم الله الرحمن الرحيم»

به نام خداوند مهریان مهرورز.

«قل هو الله احد»

بگرو است خدا، خدای یکتا.

«الله الصمد»

آفریدگار جهان، کامل و بی‌نقص و بی‌نیاز است.

«لم يلد و لم يولد»

نه زاییده و نه زاییده شده.

«و لم يكن له كفواً أحد».

و نه برای او همتایی بوده.

«سبحان ربی العظیم و بحمدہ».

خدای بزرگ خود را می‌ستایم و پیراسته می‌شمرم.

«سبحان ربی الاعلی و بحمدہ».

خداوند خود را که از همه بالاتر و برتر است می‌ستایم
و پیراسته می‌شمرم.

«سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر».

پیراسته باد خدا، ستایش مخصوص خداست، جز
آفریدگار جهان خدایی نیست. خدا از همه بزرگتر است.

«اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له»

بر این حقیقت گواهی می‌دهم که جز آفریدگار خدایی
و او را شریکی نیست.

«و اشهد ان محمدآ عبده و رسوله»

و بر این حقیقت گواهی می‌دهم که محمد بنده و
پیغمبر خدا است.

«الهم صل علی محمد و آل محمد».

بارالها! بر محمد و دودمان محمد درود فرست.

«السلام عليك ايها النبي و رحمة الله و بركاته».

دروع بر تو و رحمت و برکات خدا بر تو ای پیامبر.
السلام علينا و على عباد الله الصالحين».

درود بر ما و بر بندگان شایسته کار خدا.

«السلام عليکم و رحمة الله و برکاته».

درود بر شما و رحمت و برکات خدا بر شما.

این است نماز ما و نیایش روزانه ما؛

به سوی خدا؛ خدای یکتا؛ خدای پر مهر؛

نیایشی که هر فرازش، بیانگر اصلی از اصول جهان

بینی اسلام؛

و هر حرکتش، نمایشگر پیوند عمیق انسان اسلام با

خداست.

نیایشی که انسان را به سوی خدا، به سوی راه او، و به

سوی رهبران او، می‌کشاند.

او را به همه شایسته‌کاران روی زمین، در طول تاریخ،

در گذشته و آینده و حال، پیوند می‌دهد؛

و صف او را، از صف ستمگران، تبهکاران و گمراها

جدا می‌سازد،

تا در راه راست خدا، استوار بماند و به پیراهه نیفتد.

اینک تو ای انسان جستجوگر عصر ما، برخیز!

برخیز تا با شور و نشاط، به نیایشی چنین زنده و

سازنده بپردازیم؛

و خود را از هر چه جز حق و حقیقت است پیراسته سازیم.

تمایه

شیطان	۱۳	ابراهیم(ع)	۲۰
طایف	۳۹	اذان	۱۶، ۱۸، ۴۲، ۵۰، ۵۱
عنکبوت (سوره)	۳۷	اسماعیل(ع)	۲۰
قبا	۴۳	امام علی(ع)	۳۹، ۳۸
قبله	۴۰، ۳۳، ۲۹، ۲۰	بقره(سوره)	۳۸، ۲۱
قرآن کریم	۲۹، ۲۵، ۱۰	بنی ثقیف	۴۰، ۳۹
	۳۷، ۳۳، ۴۱	پیغمبر اکرم(ص)	۱۷، ۱۳
کافرون (سوره)	۴۸		۳۹، ۳۸، ۳۲، ۳۱، ۱۸
کعبه	۲۱، ۲۰		۴۰
مائده (سوره)	۱۹		۵۱، ۴۲
محمد(ص)	۳۱، ۱۸، ۱۷	جمعه (سوره)	۴۲
	۵۴، ۵۱، ۳۶، ۳۵، ۳۴	حسینی بهشتی، محمد	۷، ۳
مدینه	۴۳، ۳۹	حضرت مریم(ع)	۲۶
مسجدالحرام	۲۱	حمد (سوره)	۲۸، ۲۵، ۲۲
مکہ	۲۰، ۳۹، ۴۳، ۴۴		۴۱، ۳۵، ۳۴، ۳۱
هجرت	۴۳، ۳۹		۴۸، ۴۷
ہود (سوره)	۱۶	خدیجہ (س)	۳۸
		روح القدس	۲۶
		سیرہ ابن هشام	۴۰، ۳۹
			۴۳